

ve. Nekada su zavade i osvete prenošene sa koljena na koljeno bila prava nevolja koja je pustošila zemlju. Međutim, čak i usred tog neobuzdanog rasplamsavanja žestokih i neukrotivih priroda, izvjesni zakoni časti, koje su uvijek prihvatale čitave porodice na obje zavađene strane, smirivali su sukobe. Osveta je obično smatrana časnom borbom: njeno izvršavanje je prestajalo onog trenutka kad ozbiljna opasnost zaprijeti zemlji. Ubiti nenaoružanog čovjeka smatrano je kukavičlukom, a najžešća srdžba treba da prestane onda kada jedan od dva neprijatelja izgovori svetu molbu: "Ne u krv, Bog ti i sveti Jovan".

Naporima tri posljednja vladara Crne Gore uspjelo se da se, gotovo u potpunosti, iskorijene ove osvete i unutrašnji sukobi. No, valjalo je ipak još u izvjesnim slučajevima savladati silovost i ponositost ovih surovih brđana. Stoga u članu 34 Zakonika koji je knjaz Danilo obnarodovao 23. aprila 1855. stoji: "Ako pak koji udari brata Crnogorca ili Brđanina nogom ili kamišom i rani na pravdu Božiju, takovi da plati za oni udarac cekina pedeset, ako li ga oni u oni isti mah u onoj ljutini ubije, pošto bude udaren, za njega da pogovora nije, koliko ni za lupeža koji u krađu pogine."

***

"... Već dvanaest godina Crna Gora je predmet interesovanja i diplomatskih savjeta i znatiželjne javnosti. Ali svaki put kad se radilo o ovoj zemlji na međunarodnim savjetovanjima vlada, diplomate su se našle pred pitanjem koje je prvo trebalo riješiti, a koje su pažljivo izbjegavali da ispitaju i čije nerješavanje ih je primudilo da prihvate samo privremene mjere, polovične kompromise koji su mogli ublažiti prisutne teškoće, ali koji ni nakoji način nijesu mogli da spriječe komplikacije i opasnosti u budućnosti.

To pitanje nije ništa drugo do pitanje nezavisnosti crnogorske države.

Šta je stvarno Crna Gora? Je li to, kao što to tvrde njeni stanovnici, suverena država, bez ikakve vazalne veze ili zavisnosti od Turske? Je li to, naprotiv, kao što to smatra vlada u Carigradu, vazalna provincija koja se najbolje može uporediti sa ujedinjenim dunavskim kneževinama i Srbijom te, prema

"Na kraju Bokokotorskog zaliva, između Albanije i Hercegovine, uzdiže se niz oštih planina koje dominiraju čitavom okolinom. Ovom planinskom lancu stanovnici su dali slovenski naziv Crna Gora (Tszernogore što znači crna planina), što Grci prevode kao Mavro Vuni, Turci Karadag, Albanci Malesija, a Mlečani Montenegro; pod ovim posljednjim nazivom obično je poznata na Zapadu. Na ovim planinama živi malobrojno, ali hrabro i u borbama prekaljeno stanovništvo, dugo vremena zanemareno od Evrope, ali koje, evo nekoliko godina, privlači njenu pažnju i interesovanje. Tu je, tokom četiri stoljeća, jedno hrišćansko pleme uspjelo da, sa oružjem u ruci, održi svoju nezavisnost i vjeru od muslimanskih osvajača."

***

"Crnogorci imaju, zaista, narav i osobine podjednako čvrste kao i njihove planine. Visoki, stasiti, snažnog zdravlja, a ratnički život koji vode od djetinjstva razvija u njima izvanrednu snagu.

Netaknuti prosvjetiteljskim uticajem Zapada, ali istovremeno i nedirnuti iskvarenošću koju taj uticaj donosi narodima nedovoljno pripremljenim da ga prihvate; vjekovima odvojeni od ostalog svijeta, Crnogorci su sačuvali u svojoj iskonskoj snazi osobine i vrline svojstvene narodima slovenske rase. Njihovi običaji su neporočni, a vjera žarka. Kao Srbi i Dalmatinci, uz živu i prodornu inteligenciju posjeduju i jedno duboko i uzvišeno poetsko osjećanje, izraženo u pjesmama koje narod prenosi od usta do usta i koje se čuvaju u predanju dugo nakon događaja koje opjevavaju....

... Navika da stalno idu naoružani, takode, gotovo u svim slučajevima, čini da zavade koje nastaju među njima budu krvava